

התנדבות
תהילה עופר

רימונים בין הרגליים

ני, להרכיב רשימה של כ-6,000 נשים, ששרתו בגדוד הנשים התל-אביבי במרוצת השנים. הרשימה, כמו הספר, משרטטת את דמות הלוחמת הארצישראלית, הגיבורה בלי מרכאות, המתגברת לצבא בלי מדים. פוגשים בין בנות הגדוד נערות קשות-יום ובנות-טובים, תלמידות תיכון, פועלות, אחיות ומורות, תימניות, ספרדיות, אשכנזיות, עולות חדשות ובנות של מייסדי תל-אביב.

חלקן נאלצו לעמוד על שלהן גם בתוך משפחה, שהיתה עוינת ל"הגנה", או במסגרת "יחסים אסורים" למיניהם. לדוגמה, סיפורה של שרה זרעוני-רינגר, לימים מפקדת גדוד בח"ן, שליחת ההגנה לאירופה וכע"ת תפקידים רבים במועצת הפועלות, בין השאר כמד כירה ועוזרת של בבה אירלסון.

שרה ביקשה להתקבל ל"הגנה" ב-1936 אך גיוסה נדחה ונידחה. לאחר שנה, כשגויסה, נודע לה כי היה בה "פסול", היא יצאה עם בחור ולא ידעה כי הוא קומוניסט. רק לאחר שגורש מהארץ על-ידי הבריטים נתקבלה ל"שורה", כי "הוסר כנראה החשש שמא ארבק בנגע הקומוניזם", כדבריה.

אותה שרה, גם לאחר שקיבלה תפקידים אחראיים בגדוד חברות ה"הגנה", הסתירה "כתם" אחר, חמור עוד יותר, שרק חברות מעטות ידעו על קיומו: אחיה בנימין היה חבר פעיל באצ"ל, נרדף ונכלא, והיא ביקרה אצלו בכל בתי הכלא בארץ, עד שגורש לאריתריאה יחד עם ראשי הארגון. הבריטים חשדו גם בה ושוכנעו שאינה באצ"ל רק בזכות כתבי ברל כצנלסון ובר בורוכוב שהיו בספרייתה...

רבות היו החברות במצבים דומים, שנקרעו בין הגי אמנות לארגון לבין האהבה. ברשימת החברות מופיעה מלכה שניצר, אך סיפורה לא מובא: החבר שלה אז, אחריכך בעלה, הוא שמואל שניצר, לימים עורך "מע" ריב", מפעילי לח"י באותם ימים רחוקים, בהם נלחצו אוהבים ומשפחות בגלל הלשנות ורגשי חשדנות ועויינות בין ארגוני המחתרת.

חיה עירוני-אברהמי, שגם לה רקע משפחתי-בטחוני מפואר, ראינה את החברות שמילאו תפקידים מרכזיים בתולדות הגדוד, ולא את אלו שבמרוצת השנים התפ"סמו בזכות עצמן או בזכות בעליהן. עיון ברשימה הנספחת מגלה שם גם את מרים (זליקוביץ) אשכול, רות איזקסון, רעייה יגלום, חנה בבלי, שריקה דרמליק, פולה מוזס ואח"מים אחרות. רבות מהן התכנסו בש"בוע שעבר לרגל הופעת הספר (הוצ' מילוא, בסיוע גופים ואישים הקשורים בארגון ותיקי ה"הגנה"), במפ"ש שהתקיים ב"בית אליהו", ביתו של אליהו גלומב, מייסד ה"הגנה", שקלט את ראשונות המתגברות.

המסיבה נערכה בזמן שידור משחק הכדורגל נגד קולומביה, מה שלא הפחית את מספר החברות שגרשו את האולם. רבות ישבו גם על רצפת הכמה או עמדו בפרוודור. בשורה הראשונה הושבו נציגי ארגון חברי ההגנה ובראשם האלוף (מיל.) רפאל ורדי והאלוף (מיל.) גיימס בך-גל, מפקד חטיבת קריית, אליה סופח הגדוד.

נייטת הלפרין בירכה על המוגמר וסיפרה על הלידה הממושכת והקשה שהיתה לספר: 4 שנים 10 חודשים, כעבודת נמלים התגברותית, ללא תקציב, עבודה שה ניבה ספר שהוא גם היסטורי וגם חמים. חיה עירוני-אברהמי התרגשה במיוחד כאשר רפאל ורדי הזכיר מעל הבמה את הימים הרחוקים בבית הוריה ברחוב נצח ישראל בתל-אביב, בו נערכו מפגשי-הסתר עם אנשי ההגנה.

חיה עירוני-אברהמי – מפקדת בלי דרגות ובלי מדים.

בניגוד למה שמקובל לחשוב: לא כל הפייטריות התרכזו בפלמ"ח. היו כאלו גם בגדוד ההגנה. סיפוריהן של הלוחמות כונסו בספר מרתק, "אלמוניות בחאקי".

דבר. "אך בשעה שרינגרנו, דימיתי לראות לפני את הנערות התל-אביביות מה'שורה'... ראיתי אותן בשיעור רי א"ש, וזחלות כחולות בשמש הלוחטת... יורות וזורות קות רימונים... עם הסטן ביד – כמוני כמותן".

שנה לאחר ייסוד ה"הגנה" ב-1920, כבר היו בה חב"רות בודדות, בתפקידים שונים. הראשונה שהשתתפה בפעולה קרבית, בשורה הראשונה של מגיני "בית הער לים" בתל-אביב, שהותקף, היתה טובה צירקסקי. הד"ר ריקליס-קאלמן היתה אחת הראשונות מבנות הגדוד התל-אביבי, ורק לאחר הפצרות רבות הסכימו לצרף אותה למשימות, בחזרה יחידה בין 40 לוחמים.

זה היה ב-1921 ובהמשך הוקמו יחידות מיוחדות של בנות, שתפקידן היה מסוכן לא פחות – ואולי אף יותר מזה של הבנים. חמדה אסיא היתה הראשונה שהשתתפה בקורס סמלים, יחד עם הבחורים. שושנקה מונסרג'ידון היתה הנערה הראשונה בקשר.

גם אמא של רבין

וכך, מעוד "ראשונה" ועוד "ראשונה", לקראת מאורע עות 1929 כבר היתה יחידת בנות מאומנת, מיומנת ואמינה לכל המשימות. בתקופת המאורעות האלה היו תה חברה אחת גם במטה ההגנה בתל-אביב: רחזה בוק, שכבר היתה מטופלת בילדים קטנים, שינקו את נוסא הבטחון עם חלב אימם. אחד מילדיה הוא יצחק רבין.

לימים הוקמה "פלוגת החברות", בפיקוד חמדה אסיא או, אחריכך הוקם "הגדוד", בפיקודה של נייטת הלפרין, פועלת מכבסה לפי עיסוקה, שהיתה גם הראשונה בתפקיד הדרכה. בנות הגדוד הוכיחו את עצמן לאורך כל הדרך, במאורעות הדמים של '29 ושל '36, במלחמת העולם השנייה, בהתארגנות לקראת מלחמת העצמאות ובמהלכה, כאשר הועברו לח"ן וחולקו בין יחידות צה"ל השונות.

מחברת הספר הצליחה, בעזרת חברות וחומר ארכיב

נה מרכוס היתה בת 24, התגוררה בתל-אביב ועבדה כפקידות, בעסק של אחיה ששכן בנמל יפו, כאשר גבר המתח בין יהודים וערבים בנמל והיתה סכנת התלקחות. זה היה ב-1933 וחנה היתה כבר ותיקה ב"הגנה", צברה את הנסיון הבטחוני שלה במאורעות 1929, כשהיתה בת 19.

אפילו אמה הראגנית ידעה כי אם חנה יוצאת מהבית בשעה שהבריטים הטילו עוצר – משמע שהיא בתפקיד ואין להפריע לה. העבירה שררים, שימשה מסווה לנהג המוביל נשק, הבריחה נשק על גופה. אך טבעי היה לחנה, כשאחד המפקדים ב"הגנה" הטיל עליה להעביר רימונים לחברי הארגון הנמצאים בנמל. ורק שאלה "איך?"

גם למשמע התשובה לא הגידה עפעף. "תסתדרי כבר, תשימי את הרימונים במספחת, ואת המספחת תקשרי בין הרגליים", אמר המפקד. לבסוף לא נקשרו הרימונים במספחת, אלא הוכנסו לשקית, אבל המחבוא לא החלף.

כיוון שחנה יכלה לשאת בין רגליה שני רימונים בלבד, הצטרפה אליה חברה, שושנקה. בנמל לא המ"תין להן איש והן גם נאלצו לחזור לתל-אביב, כשהררימונים תלויים בין הרגליים, והן עוברות בין השאר דרך הפגנה ערבית בכיכר השעון כיפו ומצליחות גם להערים על השוטרים הבריטים שערכו חיפוש ברכב בו נסעו.

זה יכול היה להיות צ'זבט נהדר, אבל הוא היה רבר שבשיגרה, שיגרה של אומץ ושל מסירות, במצבים של סכנת חיים. שיגרת חייהן של "אלמוניות בחאקי", כשם הספר, בו האנקדוטה הנ"ל היא רק אחד מתוך מאות סיפורים מרגשים ומרתקים, אותם סיפרו עשרות ותיקות "הגנה" לחיה עירוני-אברהמי, בעצמה מפקדת בלי דרגות ובלי מדים, בגדול ארגוני המחתרת שקדמו לצה"ל.

"הזמן הותיר בנו אותותיו", כותבת המחברת בפתח